

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА**

ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

«Затверджую»

Голова приймальної комісії

СумДУ імені А. С. Макаренка

проф. Ю. О. Лянной

«15» березня 2022 р.

**ПРОГРАМА ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
З ГЕОГРАФІЇ ДЛЯ ВСТУПУ НА НАВЧАННЯ
ДЛЯ ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ МАГІСТРА
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 106 ГЕОГРАФІЯ
ДЛЯ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА**

Розглянута на засіданні
Приймальної комісії
«15» березня 2022 р.
Протокол № 6

Суми – 2022

ПРОГРАМА
фахового вступного випробування
з географії для вступу на навчання для здобуття ступеня Магістра
за спеціальністю 106 Географія для іноземців та осіб без громадянства

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

На фаховому вступному випробуванні з географії, яке проводиться у формі письмового тестування, абітурієнт повинен продемонструвати знання та розуміння основних законів та закономірностей географічної науки, їх практичного значення, перспектив розвитку географії, знання основних джерел географічної інформації та вміння працювати з ними, а також належний рівень теоретичної й практичної підготовки та методів наукових досліджень, які використовуються в географії. До випробування допускаються як іноземці, так і особи без громадянства, які мають таке право згідно чинних правил прийому.

У запитаннях і завданнях фахового вступного випробування закладена можливість обов'язкового діагностування знань із загальної і регіональної фізичної та соціально-економічної географії. Разом з тим, до завдань включені запитання картографічного і загальногеографічного характеру, а також спеціальні запитання, що дозволяють з'ясувати рівень знань вступника щодо володіння методами наукового географічного дослідження.

Перевага надається запитанням теоретичного, типологічного характеру, для розкриття яких необхідне залучення знань з теорії географії, окремих геосфер, з географії материків і океанів, великих регіонів та субрегіонів світу, країн, районів, а також з методики наукового географічного дослідження.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Загальна фізична географія та картографія

Земля у Всесвіті. Всесвіт. Сонячна система. Планета Земля, її фігура і розміри. Осьове обертання Землі і його наслідки. Обертання Землі навколо Сонця і його значення. Геомагнітне поле Землі.

Основні етапи геологічної історії Землі. Догеологічна історія Землі. Геологічна історія Землі, її основні етапи. Неоген-четвертинний відрізок геологічної історії і його особливе значення для формування сучасних фізико-географічних умов.

Літосфера. Поняття про літосферу і її формування. Генетична мінералогія. Загальні відомості про мінерали. Геодинамічні процеси і петрографія. Геологічна діяльність атмосферних і підземних вод, річок, льодовиків, вітру, моря. Глобальні закономірності будови і складу земної кори, її основні структурні елементи.

Рельєф суходолу і дна Світового океану. Рельєфотворення. Планетарний рельєф Землі. Рельєф суходолу. Рельєф дна Світового океану. Морфоскульптура, класифікація морфоскульптур.

Атмосфера. Склад атмосфери та її будова. Сонячна радіація в атмосфері та на підстильній поверхні. Тепловий баланс і тепловий режим. Вода в атмосфері. Атмосферний тиск і вітер. Повітряні маси і атмосферні фронти. Циркуляція атмосфери. Погода і клімат. Кліматичне районування (В.П. Кеппен, Б.П. Алісов).

Гідросфера. Об'єм і структура гідросфери. Світовий океан. Динаміка океанічних вод. Властивості океанічних вод. Тепловий режим океанів. Водні маси. Природні ресурси Світового океану. Води суходолу, поверхневі і підземні води. Річки, характеристики річкового стоку. Озера і штучні водойми. Болота та їх типи. Льодовики.

Біосфера. Розуміння біосфери В.І. Вернадського. Складі і межі біосфери. Походження біосфери. Біологічний кругообіг. Угруповання організмів. Харчові ланцюги. Біоценоз. Біогеоценоз.

Географічна оболонка. Межі географічної оболонки.

Закономірності географічної оболонки. Природні комплекси різного рангу. Фізико-географічне районування, система таксономічних одиниць. Широтна зональність і висотна поясність у географічній оболонці.

Основи вчення про ландшафт. Визначення поняття «ландшафт». Морфологія ландшафту. Класифікація і систематика ландшафтів. Методи ландшафтних досліджень. Ландшафтні карти. Теоретичне і практичне значення ландшафтознавства. Антропогенні ландшафти.

Картографія. Поняття про картографію та її складові. Карта та її властивості. Основні елементи географічної карти. Масштаб, форми масштабу. Топографічна

карта та її особливості. Географічний зміст топографічних карт. Топографічні зйомки місцевості.

Географічний глобус. Картографічні проєкції, їх класифікація. Спотворення в картографічних проєкціях. Дрібномасштабні географічні карти, їх класифікація. Загальногеографічні та тематичні карти. Способи зображення на тематичних картах. Географічні атласи. Читання і використання карт.

Регіональна фізична географія

Фізична географія океанів. Загальний огляд Світового океану як цілісної системи. Регіональні відмінності Світового океану. Тихий, Атлантичний, Індійський, Північний Льодовитий, Південний океани.

Фізична географія материків. Євразія. Основні етапи формування території Євразії, гідрокліматична характеристика та ґрунтово-рослинний покрив. Просторова диференціація природи і фізико-географічне районування Євразії. Регіональний огляд материка.

Північна Америка. Основні етапи формування території, гідрокліматична характеристика та ґрунтово-рослинний покрив. Просторова диференціація природи і фізико-географічне районування Північної Америки. Регіональний огляд материка.

Центральна і Південна Америка. Основні етапи формування території, гідрокліматична характеристика та ґрунтово-рослинний покрив. Просторова диференціація природи і фізико-географічне районування.

Природні умови і просторова диференціація ландшафтів Африки. Основні етапи формування території, гідрокліматична характеристика та ґрунтово-рослинний покрив. Фізико-географічне районування Африки.

Австралія і Океанія, Антарктида – природні умови і просторова диференціація природи материків.

Географія ґрунтів. Ґрунотворні породи і мінеральна частина ґрунту, вивітрювання гірських порід, основні ґрунотворні породи, механічний склад ґрунотворних порід і ґрунтів. Загальна схема ґрунтоутворення. Класифікація ґрунтів, поняття про ґрунотворний процес (мікро-, макро- і горизонтоутворювальні ґрунтові процеси), поняття про типи ґрунтоутворення, генетична класифікація ґрунтів, типи, підтипи, роди, види, різновиди, розряди ґрунтів.

Вбирна здатність ґрунту. Кислотність і лужність ґрунтів. Типи вбирної здатності ґрунтів, ґрунтові колоїди і ґрунтовий вбирний комплекс, ґрунтовий розчин, буферність ґрунтів. Ґрунтова вода. Водний режим ґрунтів, стан і форми води в ґрунті, водні властивості ґрунту, типи водного режиму ґрунтів, значення води в ґрунті.

Загальні закономірності географії ґрунтів. Арктичні ґрунти. Ґрунти зони тундри і лісової зони (тайги). Ґрунти зон мішаних та широколистяних лісів. Чорноземні

грунти лісостепової та степової зон. Зональні ґрунти сухостепової зони, зон напівпустель та пустель суббореального поясу. Ґрунти субтропічного і тропічного поясів.

Загальна економічна, соціальна та історична географія

Політична карта світу. Основні об'єкти зображення: суверенні держави і залежні території. Поняття про державний кордон, територіальні і внутрішні води, економічні зони. Державний устрій: форми правління та адміністративно-територіальний поділ. Залежні території та їх групування. Антарктида на політичній карті світу. Формаційний та цивілізаційний підходи до періодизації розвитку політичної карти світу. Поняття локальних і технологічних цивілізацій. Періодизація процесу формування політичної карти світу (на прикладах Європи, Азії, Африки, Америки). Основні події сучасного етапу, що знайшли відбиття на політичній карті світу. Класифікації й типології країн сучасного світу. Індекс розвитку людського потенціалу і його територіальна диференціація в світі. Політико-географічне положення як історична категорія.

Господарська оцінка природних умов та ресурсів. Поняття про природні умови та ресурси, їх класифікації. Значення природних умов і ресурсів для розвитку і спеціалізації господарств країн і районів. Проблема ресурсозабезпечення в умовах науково-технічної революції. Питання ресурсомісткості валового національного продукту. Використання, охорона і відтворення природних ресурсів у різних країнах. Еколого-економічна типологія країн світу. Антропогенний вплив на довкілля. Зіставлення й аналіз різних поглядів на суспільно-природну взаємодію. Критика теорій географічного фаталізму (вulgарного географізму) та географічного нігілізму.

Географія населення. Чисельність і відтворення населення. Природне відтворення населення. Демографічні формули. Генетичні і функціональні типи природного відтворення. Демографічні проблеми і демографічна політика. Механічне відтворення населення. Міграції зовнішні і внутрішні. Сальдо міграцій. Режими відтворення. Фактори відтворення населення. Основні типи вікових і статевих структур населення. Типи і підтипи статево-вікових пірамід. Поняття про демографічну ситуацію. Методи демографічного прогнозування. Расовий склад населення. Процеси метисації.

Етнічний (національний) склад населення як фактор економіко- та політико-географічного розвитку. Лінгвістична класифікація. Карта народів світу. Етнічні ознаки й етнічна самосвідомість. Типи етнічних спільнот. Етнічні процеси: роз'єднувальні у вигляді етнічної парціації, сепарації і дисперсизації та об'єднувальні у вигляді асиміляції, консолідації, міжетнічної інтеграції. Етнічна типологія країн світу. Трудові ресурси та їх використання. Поняття трудового потенціалу. Вікова структура трудових ресурсів. Добровільне та вимушене

безробіття, форми їх прояву. Аграрне перенаселення. Зареєстроване, незареєстроване і приховане безробіття. Зрушення в структурі зайнятості. Допустимий та критичний рівні безробіття. Географічні форми розселення. Урбанізація як глобальний процес, її етапи, форми і типи. Рівні урбанізації країн світу. Класифікація міст за людністю і функціональна типологія міст. Найбільші міські агломерації і мегалополіси. Георуралістика. Класифікація сільських поселень за людністю та функціональна і топографічна їх типологія. Картографування населення. Заселеність території земної кулі. Аналіз густоти населення. Вплив міграцій на заселеність території.

Географія господарства. Світове господарство: історія формування та сучасний етап розвитку. Основні риси сучасного світового господарства: глобалізація, багатоукладність, різностадійність, циклічність. Модель світового господарства «центр – периферія». Структурні і географічні зрушення у світовому господарстві в період науково-технічної революції. Географічний поділ праці. Абсолютний та відносний поділ праці. Формула М.М. Баранського. Поняття про міжнародний та міжрайонний поділ праці. Міжнародна економічна інтеграція. Види інтеграції країн. Найважливіші інтеграційні угруповання світу. Митна політика держав та її вплив на географічний поділ праці. Протекціонізм, фритредерство, демпінг. «Двоїста» картина світової географії матеріального виробництва внаслідок функціонування транснаціональних корпорацій, як глобальних виробничо-територіальних комплексів з «розірваною» територіальною структурою. Поняття про суспільно-географічне положення як історичну категорію. Типи і види суспільно-географічного положення. Галузевий і територіальний принципи управління господарством, аналіз їхніх переваг і недоліків. Функціональне управління. Міжгалузеві комплекси. Концепція виробничих кластерів, як сукупності технологічно пов'язаних і географічно сконцентрованих підприємств. Масштаби виробничих кластерів. Саушкіна, Б.П.Яценка, В.І. Лажніка та інших вчених з географії господарства. Геоглобалістика. Роботи Римського клубу. Концепція сталого розвитку світової цивілізації.

Географія промисловості. Галузева структура промисловості. Основні риси розвитку і розміщення галузей промисловості в умовах науково-технічної революції. Вплив техніко-економічних особливостей на розміщення промисловості. Географія промисловості України та зарубіжних країн. Основні риси розвитку і розміщення промисловості в країнах різних соціально-економічних типів. Картографування промисловості. Енерговиробничі цикли і територіально-виробничі комплекси (виробничі кластери).

Географія сільського господарства. Природні, соціальні та економічні фактори, які впливають на розміщення сільського господарства. Основні риси розвитку і розміщення провідних галузей сільського господарства у світі. Галузева структура

сільського господарства. Закономірності співвідношення між рослинництвом і тваринництвом. Зональна спеціалізація. Сільськогосподарське районування. Приміські аграрно-промислові територіальні комплекси. Географія сільського господарства Європи, Азії, Африки, Америки, Австралії і Океанії тощо. Типи сільського господарства країн світу. «Зелена революція». Картографування сільського господарства. Географія транспорту. Транспорт і географічний поділ праці. Види транспорту, їх розвиток в умовах науково-технічної революції. Поняття про транспортну систему. Полімагістралі. Основні риси розвитку і розміщення світового транспорту, транспорту країн, різних регіонів та соціально-економічних типів. Найбільші транспортні вузли світу. Поняття про пасажиро- та вантажообіг й одиниці їх виміру. Картографування транспорту. Контейнерні і контрейлерні перевезення. Геологістика.

Географія зовнішніх економічних зв'язків. Значення зовнішніх економічних зв'язків для розвитку і розміщення господарства. Види зв'язків. Основні риси структури і географії зовнішніх економічних зв'язків між країнами різних соціально-економічних типів. Митні союзи. Картографування зовнішніх економічних зв'язків.

Економічне районування. Місце районування в системі географічних методів дослідження. Концептуальна різниця понять «район» і «регіон». Принципи економічного районування. Зв'язок між економічним районуванням і територіальним поділом праці. Районотвірні чинники. Спеціалізація і комплексний розвиток районів. Вчення про територіально – виробничі комплекси. Районне планування. Економічне районування і раціональне розміщення виробництва. Економічне районування в зарубіжних країнах. Розвиток відсталих районів. Регіональна політика в зарубіжних країнах. «Полюси» зростання. Внутрішньопериферійна дифузія. Картографування економічних районів..

Історична географія. Історична географія як наукова дисципліна. Первісна доба. Історична географія Стародавнього світу. Історична географія Середніх віків (V-XV ст.). Історична географія раннього Нового часу.

Історична географія Нового часу. Історична географія епохи Великих географічних відкриттів (кін. XV – сер. XVII ст.). Історична географія Нового часу. Європа та Азія. Історична географія Нового часу. Африка, Америка, Австралія та Океанія.

Регіональна економічна та соціальна географія світу

Визначення країнознавства як географічної дисципліни, яка займається комплексним вивченням країн, систематизацією та узагальненням різномірних даних про їх природу, населення, господарство, культуру і соціальну організацію. Наукове значення країнознавства. Інформаційно-популярне та інформаційно-довідкове країнознавство.

Основні концепції країнознавства. Підходи до проблеми синтезу географічних знань. Країнознавство як особливий вид мистецтва. Ідеї гуманітарно-образного країнознавства. «Образи» країн та регіонів.

Типовий план суспільно-географічної характеристики країни. Економіко-географічне положення – як найважливіша категорія економічної та соціальної географії. Економічні райони – як найзручніший вид генералізації соціально-економічної інформації про територію.

Країни Європи. Регіональний поділ Європи. Загальний огляд країн Центральної та Південно-Східної Європи. Риси спільності і розбіжності. Проблеми інтеграції в світове господарство. Комплексна економіко-географічна характеристика Польщі. Стратегічне партнерство Польщі та України. Комплексна економіко-географічна характеристика Румунії. Групова характеристика країн Балтії.

Загальний огляд країн Західної Європи. Європейське Економічне Співтовариство. Комплексна економіко-географічна характеристика ФРН. Німецьке «економічне диво». Економіко-географічне районування території країни. Порівняльна економіко-географічна характеристика галузевої і територіальної структури господарства Великобританії і Франції. Комплексна економіко-географічна характеристика Італії. «Малі привілейовані нації» Західної Європи. Мікродержави, їх роль в сучасному світовому господарстві.

Групова характеристика країн Азії. Східна Азія. Японія – економічний лідер регіону. «Соціалістична дуга» в Азії. Галузева і територіальна структура господарства КНР. Практика функціонування вільних економічних зон в Китаї.

Країни Південно-Східної Азії. Роль АСЕАН в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Порівняльна характеристика країн Південної Азії. Галузева і територіальна структура господарства Індії. Південно-Західна Азія: геополітичні проблеми, унікальний природно-ресурсний потенціал, перспективи соціально-економічного розвитку. Комплексна суспільно-географічна характеристика Ізраїлю. Нафтовидобувні країни Перської затоки. Країни Закавказзя.

Африка – як найбільш бідний регіон світу. Проблеми монокультури в галузевій структурі господарства. Південно-Африканська Республіка.

Країни Америки. Англо-Америка. США – як військово-політична та економічна наддержава. Економічне районування території США. Канада: галузева і територіальна структура господарства.

Латинська Америка: загальний огляд національних економік країн регіону. Ресурсно-експортні цикли країн Латинської Америки. Комплексні країнознавчі характеристики Куби, Бразилії та Аргентини.

Австралія та Океанія: групова характеристика країн регіону. Австралійський Союз. Нова Зеландія. Папуа – Нова Гвінея.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Комплект тестових завдань для вступу на навчання за ступенем Магістр денної та заочної форм навчання за спеціальністю 106 Географія містить три варіанти. Кожен варіант складається із тестових завдань, що охоплюють різні блоки природничо-географічних і суспільно-географічних дисциплін та методики наукового географічного дослідження у відповідності до освітньо-професійних програм підготовки здобувачів на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти.

Загальна кількість запитань у завданні – 40. Питання з 1 по 20 передбачають лише одну правильну відповідь. Такі завдання вважаються виконаними, якщо абітурієнт вибрав і позначив правильну відповідь у відповідній частині завдання. Відповідь на кожне питання оцінюється у 0 або 4 бали (4 бали, якщо вказано правильну відповідь; 0 балів, якщо вказано неправильну відповідь, або вказано більше однієї відповіді, або відповіді на завдання не надано). Питання з 21 по 40 передбачають три правильні відповіді з більшої кількості запропонованих. Такі завдання вважаються виконаними, якщо абітурієнт вибрав і позначив правильні відповіді у відповідній частині завдання. Відповідь на кожне питання оцінюється у 0, 2, 4 або 6 балів (по 2 бали за кожну правильну відповідь; 0 балів, якщо не вказано жодної правильної відповіді, або відповіді на завдання не надано).

Загальна кількість балів – 200. Час виконання завдання – 2 години. Результат абітурієнта до 100 балів оцінюється як «не склав», 100 балів і вище – «склав». Додаткові матеріали та обладнання під час фахового вступного випробування з географії не використовуються.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева В.М. Урок географії в сучасних технологіях / В.М. Андреева, О.Є. Шматько. – Харків: Основа, 2006. – 176 с.
2. Атлас вчителя / В.В. Молочко та ін. – К: ДНВП «Картографія», 2010. – 328 с.
3. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР. – М.: ГУГК, 1978. – 183 с.
4. Багров М.В., Боков В.О., Черваньов І.Г. Землезнавство. – К.: Либідь, 2000. – 464 с.
5. Барановський М.О. Географія населення. – Ніжин: НДПУ, 2002. – 191 с.
6. Власова Т.В. Физическая география материков (с прилегающими частями океанов): Учеб. пособие для вузов / Т.В. Власова. – 4-е изд., перераб. – М.: Просвещение, – 1986. Ч. 1: – 417 с.; Ч. 2: – 269 с.
7. Власова Т.В. Физическая география материков и океанов: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Т.В. Власова, М.А. Аршинова., Т.А. Ковалева. – 4-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2009. – 640 с.
8. Географія : Короткий тлумачний словник / О.О. Бейдик. – К.: Либідь, 2001. – 192 с.
9. Голиков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до економічної і соціальної географії. – К.: Либідь, 1996. – 320 с.
10. Гудзевич А.В. Регіональна фізична географія (Європа та Азія). – Вінниця: Віндрук, 2005. – 464 с.
11. Гукалова І.В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація. – К.: ІГ НАНУ, 2009. – 346 с.
12. Гумилев Л.Н. Этносфера: история людей и история природы. – М.: Книга по требованию, 2011. – 374 с.
13. Гуцуляк В.М. Ландшафтознавство: теорія і практика. – Чернівці: Рута, 2005. – 124 с.
14. Заставецька О.В., Заставецький Б.І., Ткач Д.В. Географія населення України. – Тернопіль: ТДПУ, 2003. – 150 с.
15. Корнус А.О. та ін. Географія Сумської області: природа, населення, господарство. – Суми: ФОП Наталуха А.С., 2010. – 184 с.
16. Корнус А.О. Сільське господарство Сумської області (економіко-географічне дослідження). Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. – 100 с.
17. Корнус А.О., Корнус О. Г. Промисловість Сумської області (економіко-географічне дослідження). Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2017. – 136 с.
18. Корнус О.Г. Історична географія: навчальний посібник. – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2013. – 156 с.
19. Короновский Н.В., Якушева А.Ф. Основы геологии: Учеб. для географ. спец, вузов. – М.: Высш. шк., 1991. – 416 с.
20. Ляшенко Д.О. Картографія з основами топографії. – К.: Наук, думка, 2008. – 184 с.
21. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України: Підручник. – К.: Знання, 2005. – 511 с.

22. Мезенцев К.В., Мезенцева Н.І., Мостова І.О., Сайчук В.С. Географія праці: сучасні концепти та ринки праці регіонів. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2014. – 190 с.
23. Мезенцев К.В., Підгрушний Г.П., Мезенцева Н.І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність та поляризація. – К.: Прінт Сервіс, 2014. – 132 с.
24. Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В. Науково-дослідницький практикум з суспільної географії. – К.: Прінт Сервіс, 2014. – 47 с.
25. Неклюкова Н.П. Общее землеведение. Земля как планета; Атмосфера; Гидросфера. – Изд. 2-е, доп. и перераб. – М.: Просвещение, 1976. – 335 с.
26. Неклюкова, Н.П. Общее землеведение. Литосфера. Биосфера. Географическая оболочка. – М., Просвещение, 1976. – 282 с.
27. Підгрушний Г.П. Значення полюсів соціально-економічного розвитку у вдосконаленні територіальної організації суспільства // Український географічний журнал, 2013. – № 4. – С. 40-47
28. Пістун М.Д. Основи теорії суспільної географії. – К.: Вища школа, 1994. – 156 с.
29. Пістун М.Д., Мельничук А.Л. Сучасні проблеми регіонального розвитку. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2010. – 286 с.
30. Політична географія і геополітика / За ред. Б.П. Яценка. – К.: Либідь, 2007. – 255 с.
31. Половина І.П. Фізична географія Європи. – К.: АртЕк, 1998. – 272 с.
32. Рельєф України / За заг. ред. В.В. Стецюка. – К.: Видавничий дім «Слово», 2010. – 688 с.
33. Самойленко В.М. Дидактика географії : монографія (електронна версія) / В.М. Самойленко, О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. – К.: Ніка-Центр, 2013. – 570 с. – Режим доступу: http://www.geo.univ.kiev.ua/images/doc_file/navch_lit/Samojlenko_dydaktyka.pdf
34. Свинко Й.М., Сивий М.Я. Геологія: Підручник. – К.: Либідь, 2003. – 480 с.
35. Смаль В.В. Трансформація господарства постіндустріальних країн: наукові засади суспільно-географічного дослідження. – К.: КНУ імені Т.Шевченка, 2011. – 370 с.
36. Соціально-економічна географія світу / За ред. С.П. Кузика. – Тернопіль, 1998. – 672 с.
37. Соціально-економічна географія України / За ред. О.І. Шаблія. – 2-е вид. – Львів: Світ, 2000. – 680 с.
38. Сюткін С.І. Географія населення : навч. посібник / С.І. Сюткін. – Суми: ВПП «Фабрика друку», 2015. – 128 с.
39. Сюткін С.І. Політична географія : навчальний посібник / С.І. Сюткін – Суми: ВПП «Фабрика друку», 2017. – 120 с.
40. Сюткін С.І. Суспільна географія: термінологічний словник / [авт.-уклад. С.І. Сюткін] – Суми: ВПП «Фабрика друку», 2015. – 56 с.
41. Сюткін С.І. Курс лекцій з географії світового господарства. Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2020. – 142 с.

42. Топузов О.М. Проблемне навчання географії в школі: теорія і практика: Монограф. / О.М. Топузов. – К.: Фенікс, 2007. – 304 с.
43. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії. – Одеса: Астропринт, 2009. – 544 с.
44. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
45. Топчієв О.Г., Мальчикова Д.С. Планування територій. – Херсон: Грінь Д.С., 2014. – 268 с.
46. Топчієв О.Г., Мальчикова Д.С., Яворська В.В. Регіоналістика: географічні основи регіонального розвитку і регіональної політики. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 372 с.
47. Тюленєва В.О. Основи метеорології і кліматології: Навчальний посібник / В. О. Тюленєва, І. С. Козій. – Суми: Університетська книга, 2014. – 210 с.
48. Федорищак Р.П. Загальне землезнавство. – К.: Вища школа, 1995. – 223 с.
49. Шаблій О.І. Основи суспільної географії. – Львів: ЛНУ імені І. Франка, 2012. – 296 с.
50. Шевчук Л.Т. Соціальна географія. – К.: Знання, 2007. – 349 с.
51. Юрківський В.М. Регіональна економічна і соціальна географія. – К: Либідь, 2000. – 416 с.
52. Яворська В.В. Регіональні геодемографічні процеси в Україні. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2013. – 384 с.
53. Яценко Б.П., Бабарицька В.К. Країнознавство: основи теорії : Навч. посібник. – К.: Либідь, 2009. – 312 с.

